

Fransada qəhrəmanlıq tarixi yazan AZƏRBAYCANLI

Niyazi RƏHİMOV

2004-cü il. Fransa Sarbon Universiteti. Professor təxminən 100 nəfərdən artıq olan auditoriyada Fransa Milli Müqavimət hərəkatından söz açır. Həmin il Parisin faşist Almaniyasından azad olunmasından 60 il ötürdü. Müqavimət hərəkatında xüsusi qəhrəmanlıq və şücaət göstərən döyüşçülərdən söhbət açan professor bir nəfərin üzərində xüsusilə dayanır. Onun keçdiyi döyüş yolu haqqında danışır. Bəs, kim idi həmin şəxs? Bu şəxs fransızların Armed Mişel, Xarqo kimi tanıdığı həmyerlimiz Əhmədiyyə Cəbrayilov idi. Gizli ləqəbləri ilə işğalçı alman ordusuna qan udduran cəsur gənc Fransanın “Fəxri Legion” ordeni, “Müharibə xacı”, “Hərbi şücaət xacı”, “İgidliyə görə”, “Fransa Müqavimət Hərəkatı” medalı ilə təltif edilib. Bu titullar ona Fransada hərbi paradlarda, rəsmi tədbirlərdə generalardan da öndə dayanmaq hüququ verirdi.

Şəkidən Fransaya qədər uzanan məşəqqətli həyat yolu

Əhmədiyyə Cəbrayilov 1920-ci il 22 sentyabrda Şəkinin Oxud kəndində anadan olub. 1935-ci ildə Şəkidə Kənd Təsərrüfatı texnikumunun zootexnika və aqronomiya fakültəsinə daxil olur. 1938-ci ildə həmin texnikomu aqronom ixtisası üzrə bitirir. İxtisası üzrə Quba-Qusar-Xaçmaz-Dəvəçi-Yalama rayonlarında işləyir. 1941-ci ildə başlayan Böyük Vətən Müharibəsi bir çox gənc kimi onun da arzularını yarımqı qoyur. Ə.Cəbrayilov könüllü olaraq cəbhəyə yollanır. Öncə Orconiki-də diyarının Nevinomsk şəhərindəki aviasiya məktəbində hazırlıq keçən gənc Əhmədiyyə bir neçə ay davam edən kurslardan sonra kiçik leytenant rütbəsi alır. Onu Moskva yaxınlığında yerləşən 35-ci divizionun 350-ci bombardmançı eskadriyasına, texniki xidmət sahəsinə təyin edirlər. 1942-ci ilin aprelində Ə.Cəbrayilov Ukraynanın Donbas şəhərinə göndərilir və orada 350-ci polkun siyasi rəhbərinin köməkçisi təyin olunur. Bu polkun tərkibində o, Ukraynanın Barvinkı-Lozovaya-İzyum rayonu ətrafındakı döyüşlərdə iştirak edir. Döyüşlərdə göstərdiyi xüsusi bacarığa görə ona baş leytenant rütbəsi verilir.

1942-ci ilin aprel ayında Kursk ətrafında gərgin gedən döyüşlərin birində onun təyyarəsi vurulur. Ağır yaralanan Əhmədiyyə Cəbrayilov almanlara əsir düşür.

Nişanlısının verdiyi dəsmal həyatını xilas edir

Yaralı Əhmədiyyə almanların Barvinka və Lvov yaxınlığındakı həbs düşərgələrinə göndərilir. Bununla da gənc Əhmədiyyənin əzəbli, dözülməz əsirlik həyatı başlayır. Bir düşərgədən başqa düşərgəyə keçid 3 ay davam edir. Hər gün piyada təxminən 60 km yol qət olunurdu. Nəhayət, uzun sürən yolçuluqdan sonra 1943-cü ildə Daxau ölüm düşərgəsinə gətirilir. Daxau düşərgəsində vəziyyət çox acınacaqlı idi. Əsirlərə olmağın işğəncələr verirdi. Bir gün düşərgədə əsirləri qaz kəmərasına salırlar. Bir müddət sonra gözlənilməz əsirləri qaz kəmərasından çıxardanda onlardan yalnız bir nəfər sağ qalır. Bu, Əhmədiyyə idi. Onu nişanlısının müharibəyə getmədən öncə verdiyi dəsmal xilas edir. Belə ki, Əhmədiyyə qaz kəmərasına salınarkən dəsmal ağızda saxlayır və bu, onu ölüm-

Əhmədiyyə Cəbrayilovun şərəfli döyüş yolu

Tarixi foto: Şarl De Qoll və Əhmədiyyə Cəbrayilov

20 avqust 1944-cü ildə azad edilmiş Parisdə general Şarl De Qoll Əhmədiyyə Cəbrayilov ilə görüşür. Müqavimət hərəkatında De Qoll Əhmədiyyəyə bir çox gizli əməliyyatları həvalə etmiş, onun ən yaxın silahdaşlarından hesab edilirdi. Bu görüşü fotosüqəd edir, həmin dövrdə Fransa müvəqqəti hökumətinin prezidenti olan Şarl de Qollun iştirak etdiyi banketdə azərbaycanlı gənci görmək olar.

28 avqustda Ə.Cəbrayilov Montobanda yaradılan 3-cü briqadaya daxil olaraq Vozj və Elzasdakı döyüşlərdə iştirak edir. 1945-ci il 1 martda o, 3-cü briqadanın 4-cü eskadronuna daxil

Vətənə qayıdan qəhrəman təqiblərə məruz qalır

25 noyabr 1946-cı ildə Şarl de Qollun köməyi ilə Əhmədiyyə Cəbrayilov SSRİ-yə qayıdır. Lakin əf-suslar olsun ki, o burada vətən xaini kimi qəbul olunur və Moskvadakı yoxlamaların birində onun mükafatlarının bir hissəsi əlindən alınır.

1947-ci ildə Süreyya xanım ilə ailə qurur və bu nikahdan 7 uşaq dünyaya gəlir.

Şarl De Qollun Moskvaya səfəri onun həyatını dəyişir

1966-cı ilin yazında Fransa Prezidenti Şarl De Qollun SSRİ-yə səfəri nəzərdə tutulur. Həmin ərəfədə Fransa Prezidentinin Moskvaya rəsmi səfəri ilə bağlı bütün hazırlıq işləri sona çatdırılır, ən xırda detallar belə, dəfələrlə nəzərdən keçirilir. Hazırlıqlarla bağlı SSRİ rəhbəri Leonid İliç Brejnevə məruzələr edilir. De Qollun səfəri nə az bir müddət qalmış isə Fransa Prezidentinin protokol xidmətindən Kremle növbəti teleqram daxil olur. Teleqramda bildirilir ki, Şarl de Qoll səfəri zamanı SSRİ vətəndaşı olan,

özüne dost və silahdaş saydığı Armed Mişella görüşməyi arzulayıb və istəyir ki, hava limanında qarşılanma mərasimində bu şəxs də iştirak etsin. Bu haqda Brejnevə məlumat verilir. SSRİ rəhbəri həmin şəxsin dərhal tapılmasına göstəriş verir. Lakin Armed Mişel adlı şəxs tapılmır. Məsələ Brejnevi və bütün Kremlə çox narahət edir. Armed Mişelin axtarışı ilə əvvəlcə təkəcə bir nəfər məşğul olurdusa, sonradan bütün Kreml məmurları bu işə cəlb olunur. Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin, Daxili İşlər Nazirliyinin yerli orqanları, bütün icra strukturları Armed Mişelin axtarışına səfərbər olur. Lakin axtarışlar heç bir nəticə vermir. Təsədüfən Mərkizə Komitədə çalışan bir makinaçı bir neçə il bundan öncə belə bir ada rast gəldiyini xatırlayır. Beləliklə həmyerlimiz tapılır və təcili Moskvaya dəvət edilir. Məlum olur ki, həmyerlimiz 3-4 il bundan öncə də Kremldə olub. Kremldə çalışan bir nəfər onun haqqında Leonid İliç belə danışır: “O Azərbaycanda yaşayıb. Çox qəribə adamdır. Müharibə vaxtı fərnaxların partizan dəstələrində olub, qəhrəmanlıq göstərib. Günlərin birində fərnaxlar ona 100 min dollar pul göndərmişdilər. Bu azərbaycanlı da bu pulları qəbul etməkdən imtina etmişdi. Mən onu təcili Kremle çağırırdım. Dedim ki, sən başa düşürsən, qürurlusan, pulu götürmək istəmirsən, amma onu geri qaytarmaq da düzgün deyil. Nəhayət, onu razı saldım ki, pulları Sülh Fonduna köçürsən. Razılaşdı. Daha doğrusu mən onu razılığa gətirdim. Mən onu nahara dəvət etdim.

Fransa təmamilə işğaldan azad olunduqdan sonra Əhmədiyyə bir müddət həmin ölkədə qalır. 1946-cı ildə o qəti qərarə gəlir ki, vətəninə qayıtsın. Fransa onun hərbi şücaətini layiqincə qiymətləndirir və o, İlkənin medal və ordenləri ilə, o cümlədən şəxsi igidliyə görə “hərbi medal”la təltif olunur (bu medal sırası əsgərə hərbi paradada generaldan irəlində addımlamaq hüququ verilir).

Qəhrəman atanın qəhrəman oğlu

Elə bu ərəfədə də Sülh Fondundan lazımı sənədləri gətirdilər və o bu sənədlərə imzasını atdı”.

Bu hadisədən sonra Əhmədiyyə Cəbrayilov Moskvaya dəvət olunur. “Moskva” mehmanxanasında 2 otaqlı “lyuks” nömrədə yerləşdirilir. Şəhər təzəndə isə onu SSRİ paytaxtında o dövrdə ən iri ticarət mərkəzi sayılan “QUM”un 200-cü seksiyasına aparırlar. Bu seksiya SSRİ-nin ən yüksək vəzifəli şəxslərinə xidmət edib. Onun üçün bir neçə kostyum, köynək, qalstuk və digər paltarlar seçilib.

Bundan sonra Əhmədiyyə Cəbrayilovun Brejnevlə görüşü təşkil olunur. Leonid İliç onu doğma adamı kimi qarşılayır.

Fransa Prezidenti ilə həyəcanlı görüş

Nəhayət, səfər günü gəlib çatır. SSRİ rəhbərləri “Vnukovo 2” hava limanında ali qonağı qarşılamaq üçün sıraya düzülür. Fransa Prezidenti Brejnevlə görüşdükdən sonra ətrafa göz gəzdirir və köhnə dostu “Armed Mişel”i görün kimi ona tərəf iri addımlarla irəliləyir. Əhmədiyyə Cəbrayilov da həyəcanla dostuna sarı irəliləyir və cəbhə dostları bir-birini bağrına basır. Protokol qaydalarına zidd olan bu mənərə SSRİ rəhbərlərinin təccübünə səbəb olur. Fransa Prezidenti SSRİ-də səfərdə olduğu müddət ərzində Əhmədiyyə Cəbrayilovla birgə nahar edir, köhnə dostlar keçmiş xatirələrə danışır. Şarl de Qollun SSRİ-yə rəsmi səfərindən sonra Əhmədiyyə Cəbrayilovun üzərində “vətən xaini” adı götürülür.

Kremldəki görüşdən sonra həyat öz axarına düşür

1970-ci ildə Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda təhsilini başa vuran Əhmədiyyə Cəbrayilov sonra Şəki rayonu Nərimanov adına kolxozda baş aqronom işləyir. 1971-ci ildə “Qırmızı Əmək Bayrağı” ordeni ilə təltif olunur.

Qəhrəman dəfələrlə Fransaya dəvət alır, döyüş yerlərini gəzir

Əhmədiyyə Cəbrayilova 1972, 1975, 1982-ci illərdə döyüşlərdə iştirak etdiyi yerləri gəzməyə icazə verilir. O, Montoban, Rodez, Tuluz, Albi şəhərlərinə gedir, həmçinin Paris, Bordo, Strazburq, Lion, Dijon və Marseldə olur, keçmiş döyüş yoldaşları ilə görüşür. 1975-ci ildəki səfəri zamanı o, Fransa Senatında senator Jak Düklo tərəfindən qəbul edilir və ona bu görüşdən xatirə medalı təqdim olunur.

1976-cı ildə müharibədəki iştirakına görə “Oktyabr İnqilabı Ordeni” ilə təltif olunur. 1977-ci ildə Tam və Qaronda Fransa partizan hərəkatında birgə iştirak etdiyi Rene Şambar SSRİ-yə gəlir və Əhmədiyyə Cəbrayilovla görüşür.

1990-cı ildə Şarl de Qollun anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuş mərasimlərdə iştirak etmək üçün fəxri qonaq qismində Parisə dəvət olunur. Həmin mərasimdə 10 deqiqəlik çıxış edir. 1994-cü il yanvarın 6-da isə Əhmədiyyə Cəbrayilova “Fəxri Legion” ordeni təqdim edilir. O, 10 oktyabr 1994-cü ildə Şəkidə yol qəzası zamanı həlak olur.

Atalar yaxşı deyib: “Ot kökü üstə bitir”. Əhmədiyyə Cəbrayilovun oğlu Mikayıl hələ uşaq vaxtlarından atası kimi qəhrəman olmağı arzulayırdı. Polis orqanlarında işləyən Mikayıl arzulanmış kimi də oldu. 1990-cı il dekabrın 12-də baş leytenant Mikayıl Cəbrayilov dörd nəfər polis əməkdaşı ilə birgə Qarabağa ezam olunur. Onlar Xocalı rayonu, Cəmili kəndinin müdafiəsində iştirak etməli idilər. Bu dəstəyə Mikayıl başçıq edirdi. Polis əməkdaşları əvvəlcə Ağdama gəlirlər. Orada müvafiq tapşırıq aldıqdan sonra Cəmili kəndinə getmək üçün Şuşaya yola düşürlər. Yolda erməni quldurları tərəfindən bir neçə dəfə hücumə məruz qalırlar. Lakin çətin də olsa təhlükədən sığınacaq tapırlar. Bu, o vaxt idi ki, erməni yaraqlıları Dağlıq Qarabağın azərbaycanlılar yaşayın kəndlərinə, eləcə də digər Azərbaycan rayonlarına tez-tez hücum edir, dinc əhaliyə aman vermirdilər. Mikayıl Cəbrayilov dekabrın 15-də mühasirədə qalmış Cəmili kəndinin əhalisi üçün aynılıq 4 ton taxılı gətirmək məqsədilə Kosalar kəndinə yola düşür. Onunla birlikdə 15 nəfər də gedirdi. Cəmili-Kosalar arasında ermənilər qəflətən hücumə keçir. Snayper gülləsi bir polis serjantını yaralayır. Az sonra Mikayıl Cəbrayilov da çiyindən yara alır. O, maşından yerə atılıb, yoldaşlarının həyatını xilas etmək üçün quldurlarla ölüm-dirim saşmasına girir. Kənd sakinlərinə döyüş meydanını tərk etməyi əmr edən Mikayıl quldurlarla təkbətək qalır. O, özünü maşının altına verib, avtomatı sinəsinə sıxaraq düşməne cavab atəşi açmaqda davam edirdi. Artıq kənd sakinləri hadisə yerini tərk edə bilmirdi. Düşmənlər baş leytenantı mühasirəyə almışdı. Məğlubedilməz qəhrəman artıq son güllələrini istifadə edirdi. Lakin o, yoldaşlarını xilas edə bilsə də, özünü xilas edə bilmədi. Atılan güllələrdən biri onun sinəsinə tuşlandı. M.Cəbrayilov Vətən, xalq yolunda qəhrəmancasına həlak oldu. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 iyun 1992-ci il tarixli 831 sayılı Fərmanı ilə Cəbrayilov Mikayıl Əhmədiyyə oğluna (ölmündən sonra) “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” adı verilib.

Dövlətimiz xalqımızın qəhrəmanlıq tarixində yeri olanlara həmişə xüsusi diqqət yetirir

Əhmədiyyə Cəbrayilov dövlətimiz tərəfindən həmişə xüsusi diqqətdə saxlanılmışdır. Avqustun 11-də ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev Əhmədiyyə Cəbrayilovun 100 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Sərəncam imzalayıb. Sərəncamda bildirilir ki, 2020-ci ilin sentyabr ayında Azərbaycan xalqının igid övladı, İkinci Dünya müharibəsi dövründə antifaşist Müqavimət hərəkatının görkəmli nümayəndəsi, əfsanəvi partizan Əhmədiyyə Mikayıl oğlu Cəbrayilovun anadan olmasının 100 illiyi tamam olur. Əhmədiyyə Cəbrayilov bəşəriyyətin XX əsrdə məruz qaldığı qorxunc faşizm təhlükəsindən xilas edilməsində və nasizm üzərində qələbə çalınmasında böyük xidmətlər göstərmiş Azərbaycan xalqının mərd oğlu kimi rəşadətli döyüş yolu keçmişdir.